

De krenkedes makt

I GAPESTOKKEN Sosiale medier kan fungere som moderne gapestokker, skriver Jon Ronson i sin siste bok. Denne graveringen fra 1862 av James Charles Armytage etter et bilde av Eyre Crowe viser forfatteren Daniel Defoe i gapestokken. Defoe er mest kjent for å ha skrevet romanen Robinson Crusoe. I 1703 ble han plassert i gapestokken på grunn av sin politiske aktivisme.

Offentlig uthenging kan føre til et pregløst samfunn, mener journalist og forfatter Jon Ronson.

TEKST

Ida K. Holth

PUBLISERT 1. april 2016

Jon Ronson

Oversetter: Kristian Bjørkdahl

Uthengt - Ydmykelse og skam på nettet

Mime forlag, 2016, 272 sider

INTERNETT ER DEMOKRATISK, hevdes det. De stemmeløse får en stemme, folk flest får makt og mulighet til å uttale seg. Bolighaier som presser ut lokale sjapper på Grünerløkka, til fordel for Oslos fremste gentrifiseringsmotor, Espresso House, får passet sitt påskrevet. Men, hva skjer når man kopler nettet som sosial justis med det *politisk korrekte*? Hva når andre menneskers såre følelser blir det kompasset vi styrer etter når vi skal ytre oss?

Sosiale medier har gitt oss nye spilleregler for det sosiale og nye måter å være konforme på. I boken *Uthengt - Ydmykelse og skam på nettet* skriver journalisten og forfatteren Jon Ronson om Facebook og Twitter som moderne former for justis. Den kompakte majoriteten på sosiale medier blir portvoktere for den offentlige moral. Ronson skriver om sosiale medier som vår tids gapestokk, om gruppetenkning, om «haters that will hate», om den miskjente gleden det er å se noen med suksess gå nedennom og hjem, og skammen de må leve med når dette skjer «live» og i alle kanaler.

Jon Ronson er kjent for en rekke dokumentariske bøker og manus til spillefilmer. Han skriver fra medie verdenen slik han kjenner den i USA og England. Som en litterær utgave av dokumentaristen Louis Theroux oppsøker Ronson mennesker på innsiden eller yttersiden av mediefolden, individer som på en eller annen måte har blitt offentlig ydmyket. Noen av dem har overvunnet skammen, andre har internalisert den grundig.

Leseren får en bred samtidsanalyse av dynamikken i sosiale medier, og konsekvensene: den akk så umoderne skammen.

Pøbelvelde

Ronson krydrer boken sin med mange eksempler på personer som har fått vrent innsiden ut i den virale gapestokken. Justine Sacco var PR-rådgiveren som med en dårlig AIDS-spøk fikk «rasist»-stemplet i panna. Ansiktet og jobben gikk tapt. Jonah Lehrer var den unge lysende stjernen på akademikerhimmelen, som gjorde suksess med populærvitenskapelige bøker om temaer som kreativitet, men ble tatt for å ha sitert Bob Dylan på uttalelser *han* aldri hadde fremmet. Det var forfalskning, det var dumt, og det ble oppdaget og siden publisert, dissekert og foraktet på Twitter, Facebook, i hele den offentlige kakofonien som er verdensveven. Lindsey Stone viste fingeren foran et minnegravsted for krigshelter i USA, en intern spøk til vennegruppen på Facebook, men ikke populært blant patriotiske amerikanere. Sacco, Lehrer og Stone får gruset livet sitt, i lang tid – de har blitt offentlig uthengt. Psykologer vet at å påføre skam er en effektiv form for straff. Skam er en sosial følelse, den eksisterer i og mellom oss mennesker, og oppstår når vi tror vi har gjort noe sosialt uakseptabelt, når vi har overskredet en usynlig grense. Skamfølelsen er knyttet til selvet vårt, og signaliserer at deler av en selv ikke er verdig deltagelse i fellesskapet.

Ronson poengterer at vi før skulle skamme oss over barn utenfor ekteskapet, å ha forsømt våre religiøse plikter, onani eller å ha et kjønnsorgan. Skammer vi oss mindre nå enn før? Kanskje det. Men skammen har også forflyttet seg til andre domener. Omdømmet vårt er alt, skriver Ronson.

Assosiativt

Boken hopper assosiativt fra det ene til det andre, som når man sitter i et lengre middagsselskap der det ene temaet griper det neste, en strøm av refleksjoner, som aldri sporer helt av, men som heller ikke kommer helt *ned* i materien. Ronson er underholdende i sin ivrige jakt på å forstå de skammede og de som skammer. Hvert kapittel slutter med en liten *cliff hanger*, som slenger deg rett inn i neste sak. Selv om menneskene han treffer, er rimelig løselig forbundet med hverandre – han er på *porno-shoot*, i kvinnefengsel og på en workshop i skamutryddelse, som nok ikke ville ha blitt godkjent som *evidensbasert* gruppeterapi – er det likevel en form for helhet i boken. En journalistisk nesevis og naivt avvæpnende tilnærming, der det ikke gjøres forskjell på prest og klokke, preger boken. Kritiske spørsmål rammer sosialpsykologen Philip Zimbardo så vel som det selvrettferdige nettrullet på pikerommet sitt.

En nysgjerrig og undrende tilnærming skjemmes av en oversettelse med flere anglisismer. Av og til er det som å lese et D2-intervju med en amerikansk kjendis, for eksempel der hvor Ronson forklarer beveggrunnen til dem som henger ut: «Alle som hengte ut andre hadde selv kommet fra et skamfullt sted, og det følte virkelig trangsynt (sic) å instinktivt kaste skam oppå skam på den måten, som en klønete murer som forsøker å dekke over sprekker.»

PK-land

Frykten for å bli uthengt kan hemme en ellers meningssterk person, skriver Ronson. Ifølge forfatteren går vi alle rundt med en redsel for å skulle bli avslørt:

Hemmeligheten vår er kanskje ikke noe forferdelig. Kanskje vil ingen engang tenke på det som en stor sak, om det blir avslørt. Men det er en risiko vi ikke kan ta. Derfor holder vi det skjult. Kanskje dreier det seg om en eller annen uanstendighet på jobben. Eller kanskje er det simpelthen en følelse av at man, når som helst under et viktig møte, vil plumpe ut med noe som avslører at vi ikke er profesjonelle, eller engang funksjonelle, mennesker.

Mange kan nok kjenne seg igjen i denne angsten. Men hva gjør den med oss?

Ronson reflekterer avslutningsvis over at problemet med gjennomsiktigheten på nettet er at folk legger bånd på seg, selv i de private nettforaene (er egentlig noe privat på nett?). Som en av informantene til Ronson skriver: «Det er som Stasi. Vi lager en kultur hvor folk føler seg konstant overvåket, der folk er redde for å være seg selv.»

Det er noe urovekkende over det politisk korrekte nettet, og konsekvensene av det. Temaet er like relevant i Norge som i USA, der de fleste av Ronsons eksempler er hentet fra, selv om deler av den amerikanske offentligheten virker splittet mellom det grenseoverskridende og det absolutt korrekte. Har vi i lille Norge også begynt å gi oss selv munnkurv? Sparer vi på den litt drøye spøken fordi det er en liten sjanse for at ikke alle forstår ironien i den? Noen kan jo bli støtt. Torgrim Eggen skriver i Dagens Næringsliv (5. mars, 2016): «Når alles følelser må og skal vernes, blir det lite igjen å spøke med», og kaller det for de krenkedes pøbelvelde.

Ronson avslutter med et etterord der han oppfordrer oss til å ikke bli en del av dem som henger ut, men heller stå opp for dem som har dummet seg ut. Hvis ikke, kan det hende vi går mot en pregløs verden der ironien er død, og der vi lister oss på tå i PK-land.

Teksten sto på trykk første gang i Tidsskrift for Norsk psykologforening, Vol 53, nummer 4, 2016, side 312-314

TEKST

Ida K. Holth, tidligere fagredaktør i Psykologtidsskriftet